

Krekoten O., Baidak L., Berezniak O. Formation of emotional competence and positive thinking of students in the foreign language class

This article deals with forming the emotional competence of non-linguistic higher educational institutions students. The object of the study is the emotional intelligence as the ability to understand our own emotions as well as the feelings of other people. The purpose of the study is to outline the ways of forming the students' emotional competence in the foreign language course. Special attention is paid to the importance of positive thinking and the motivation to acquire foreign language skills. The review of the literature and scientific theoretical and practical research was carried out; the concepts of emotional intelligence and emotional competence were defined, didactic approaches to the problem in professionally oriented foreign language courses were shown, an algorithm for the emotional skills formation was determined. A training model as a part of a foreign language course was proposed. The key figure in the implementation of this model is a teacher who should regularly work on increasing the level of emotional intelligence. Communicative methods that could help the teacher to create a positive atmosphere have been identified: to be able to describe a problem, to express emotions, to explain the necessity of tasks and to propose a solution of a problem. The study has theoretical significance and can be followed by the further practical development. The importance of emotions for the professional activity of a future specialist knowing to control his emotional states aimed at the positive result has been emphasized. The strategic elements of foreign language competence and the stages of forming the emotional competence, such as: identification, understanding of emotions and the ability to express and to manage them. The didactic task of emotions verbalization was proposed in three stages. They are: conducting a questionnaire survey in order to obtain information about the level of emotional competence, listening and discussing the theoretical video material, practical training on the formation of emotional intelligence. The advantages of foreign language skills formed on an emotional component in order to motivate students to learn a foreign language have been noted.

Key words: emotion, emotional intelligence, foreign language, emotional competence, positive emotions, non-verbal component, motivation, emotional state.

УДК 378.011.3–057.175:354.31]:005.336

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.12>

Кміторов М. О.

**СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ
ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ**

Стаття присвячена одній з актуальних проблем вивчення сучасного стану розвитку системи військової освіти як складової загальнодержавної системи освіти та окресленні її основних трансформаційних зрушень. Окреслено теоретико-методологічну основу дослідження, яка базується на системному підході та низці наукових методів, як от: аналізу та синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції, алгоритмізації. Акцентовано увагу на домінуючих тенденціях розвитку системи військової освіти спрямовані на професіоналізацію та підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів НГУ і військових спеціалістів з орієнтацією на країни-члени НАТО. Визначено основні законодавчі акти та нормативно-правові документи, які регламентують європейську ідентичність України. Серед яких: Закон України “Про вищу освіту” (2021 р.); Закон України “Про освіту” (2017 р.); Наказ “Про підготовку військовослужбовців, військових частин (підрозділів) НГУ” (2016 р.); Норматив з бойової та спеціальної підготовки військових частин (підрозділів) Національної гвардії України (2016 р.); Конституція України” (2019 р.); Проект Стратегії воєнної безпеки України” (2021 р.); основні стандарти НАТО “Стандартизація бойової підготовки та військової освіти” (NATO STANAG 2116); “Стандартизація військової освіти” (NATO STANAG 6001); “Концепція трансформації системи військової освіти за стандартами НАТО” (2023 р.). Графічно представлено основні цілі реформування системи військової освіти України на засадах стандартів військової освіти НАТО. Окреслено основні запити сучасного суспільства до особистості військовослужбовця на засадах стандартів НАТО до професійної підготовки майбутніх військових кадрів. Визначено сучасні методи навчання майбутніх військовослужбовців, що відповідають стандартам НАТО. Зосереджено увагу на питанні інтеграції інформаційних технологій навчання в систему військової освіти, зокрема імерсивних технологій навчання. Доведено, що успішне формування та розвиток професійної компетентності майбутніх військовослужбовців, зокрема майбутніх офіцерів НГУ в межах імплементації в систему військової освіти України стандартів НАТО здійснюватиметься за умов дотримання ряду дидактичних умов.

Ключові слова: система військової освіти, майбутні офіцери, НАТО, НГУ, професійна підготовка.

Інтереси національної безпеки і оборони держави, які пов'язані із запобіганням виникненню та розвитку збройних конфліктів на території України, із забезпеченням її здатності протистояти зовнішній агресії, особливо в умовах розгортання у 2022 році масштабної російсько-української війни. Вимагають від сектору національної безпеки постійно підтримувати та розширювати свої можливості щодо протидії наявним потенційним загрозам і небезпекам, урахувати зміни в безпековому, стратегічному і операційному середовищі держави. Так, сучасний стан розвитку системи військової освіти, зокрема, системи професійної підготовки майбутніх військових кадрів НГУ, пов'язаний з необхідністю зміни траєкторії їх професійної підготовки,

підходів, форм, способів та методів навчання націлених на євроатлантичну інтеграцію та імплементацію в систему вищої військової освіти стандартів НАТО. З огляду на це, актуальною постає проблема вивчення сучасного стану розвитку системи військової освіти як складової загальнодержавної системи освіти.

Різноманітним аспектам проблеми вивчення сучасного стану розвитку системи військової освіти як складової загальнодержавної системи освіти та окресленні її основних трансформаційних зрушень присвячена значна кількість наукових досліджень, зокрема: розвитку системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін (В. Артамощенко, А. Вітченко, В. Осьодло, С. Полторак, І. Руснак та ін.); моделюванню процесу розвитку військової освіти в Україні (Д. Вітер, М. Ктігоров, В. Оліферук, Н. Шабатіна та ін.); основним підходам до системи професійної військової освіти в Україні (В. Рахманов, М. Ктігоров, А. Плаксін та ін.).

Мета дослідження полягає у вивченні сучасного стану розвитку системи військової освіти як складової загальнодержавної системи освіти та окресленні її основних трансформаційних зрушень.

Теоретико-методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення фундаментальних положень щодо сучасного стану розвитку системи військової освіти як складової загальнодержавної системи освіти. З метою досягнення окресленої на початку дослідження мети, використовувались такі методи, як от: аналізу та синтезу (з метою логічного та послідовного наукового обґрунтування закономірностей функціонування системи військової освіти України як складової загальнодержавної системи освіти. Наукова абстракція, індукція та дедукція (в узагальненні основних постулат законодавчих актів та нормативно-правових документів, які регламентують європейську ідентичність України). Метод алгоритмізації (з метою графічного представлення основних цілей реформування системи військової освіти України на засадах стандартів військової освіти НАТО).

Домінуючі тенденції розвитку системи військової освіти спрямовані на професіоналізацію та підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів НГУ і військових спеціалістів з орієнтацією на країни-члени НАТО. Так, досвід системи професійної підготовки майбутніх військових офіцерів в контексті реалізації стандартів НАТО має характеризуватися чітким підбором майбутніх курсантів та їх спеціалізацією, інтенсивністю та орієнтацією на вирішення конкретних практичних завдань, а також використання принципів навчання впродовж життя, що є важливими для національної безпеки країни.

Доцільно підкреслити, що за останні роки система військової освіти зазнала системних змін за рахунок впровадження досвіду війни; імплементації стандартів НАТО в програми підготовки; реалізації кращих підходів щодо навчання та підготовки складових сектору безпеки й оборони за досвідом країн-партнерів; зміни світоглядних цінностей у підготовці офіцерських кадрів; підвищення якості практичної підготовки всіх категорій здобувачів військової освіти [11; 19].

Слід зауважити, що провідне значення в оновленні вищої військової освіти належить стандартизації, адже саме у стандартах закладається модель професійної підготовки військового фахівця. Однак, реалії сучасного стану розвитку системи військової освіти акцентує увагу на наявності деяких недоліків у розроблених проєктах стандартів вищої військової освіти. Серед яких наявність однакових компетентностей для різних рівнів вищої освіти, які не відображають специфіку підготовки військових фахівців і не відповідають Закону України “Про вищу освіту” (2021 р.) [4]. Відсутність потенціалу розвитку загальних здібностей, що призводить до відсутності постійного розширення та поглиблення формування якостей, набутих на попередніх рівнях освіти.

Одноманітність професійних компетентностей за різними військовими спеціальностями, їх підміна окремими структурними компонентами компетентностей, зокрема знаннями. Окремі положення проєктів стандартів спрямовані на професійну підготовку не майбутнього офіцера-лідера, який в умовах невизначеності повинен приймати одноосібні рішення, нести особисту відповідальність за виконання наказів, а також захищати життя і зберігати здоров'я підлеглих, а просто на підготовку члена окремої команди [1; 3].

Отже, політика змін щодо стану розвитку військової освіти визначається значною кількістю законодавчих актів та нормативно-правових документів, які регламентують європейську ідентичність України.

Перш за все проєктом Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти і науки” [17] опрацьовані зміни до Законів України “Про освіту” (2017 р.) [5] та “Про вищу освіту” (2021 р.) [4]. В текстах документів наголошено на встановленні рівнів військової освіти офіцерського складу, як от: тактичний, оперативний, стратегічний та розширення повноваження державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, що здійснюють підготовку військових кадрів в інтересах сектору безпеки та оборони. До того ж введено в обіг поняття “професійна військова освіта”, яка трактується як спеціалізована освіта, що здобувається в межах неформальної освіти за освітніми програмами, та має на меті здобуття відповідних рівнів військової освіти, як от: тактичний, оперативний, стратегічний. А також уможливає вдосконалення рівня професійно-орієнтованих компетентностей майбутніх військових фахівців, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

Проблема свідомої реалізації військового професіонала та розбудова системи професійної підготовки військових кадрів НГУ, підкреслюється в Наказі “Про підготовку військовослужбовців, військових частин (підрозділів) НГУ” (від 14.03.2016 № 151) [15], а також Нормативом з бойової та спеціальної підготовки військових частин (підрозділів) Національної гвардії України (наказ КНГУ від 14.03.2016 № 151) [10]

основними постулатами яких виокремлено розвиток відомчої системи освіти та підготовки кадрів, що відповідатиме запитам суспільства щодо професіоналізму фахівців НГУ у відповідності до Європейських стандартів професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, а також суттєвим реформуванням Міністерства внутрішніх справ України.

Означене висвітлено у “Конституції України” (2019 р.) [6], де закріплено незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

У “Проекті Стратегії воєнної безпеки України” (2021 р.) [16] зазначено, що головною її метою є зацільована підготовка та всебічно охоплена оборона України на засадах принципу стримування, стабільності та співпраці, що забезпечує військову національну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах кордонів Української держави, сприяння інтеграції України в євроатлантичний простір безпеки та надання можливості приєднатися до НАТО та брати активну участь у міжнародних операціях щоб зберегти мир і безпеку.

Варто взяти до уваги результати проведеного у 2023 році брифінгу щодо трансформації системи військової освіти в Military Media Center [9], під час якого директор Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України Володимир Мірненко повідомив, що нова система військової освіти в Україні має базуватися на гармонізації з освітніми програмами НАТО, яких Україна має досягнути до кінця 2026 року.

Так, одним з основних стандартів НАТО є “Стандартизація бойової підготовки та військової освіти” (NATO STANAG 2116), який визначає основні принципи та вимоги до професійної підготовки майбутніх військових фахівців. Важливим є також документ “Стандартизація військової освіти” (NATO STANAG 6001), що визначає вимоги до рівнів сформованості іншомовної мовленнєвої компетенції військовослужбовців та забезпечує стандартизацію оцінювання цих навичок. Означене зумовлюється тим, що надання професорсько-викладацьким складом належного рівня знань з іноземної мови, уможливить процес спілкування іноземною мовою для українських військовослужбовців з їх колегами в міжнародному військовому просторі.

Так, 02 січня 2023 р. ухвалено “Концепцію трансформації системи військової освіти за стандартами НАТО” [7], яка зосереджує увагу на реалізації міжвідомчої координації щодо підготовки військових фахівців з питань оборони, безперервний освітній та професійний розвиток військових фахівців упродовж військової кар’єри на період до 2032 року.

Отже, основними цілями реформування системи військової освіти України на засадах стандартів військової освіти НАТО мають стати наступні (див. рис. 1).

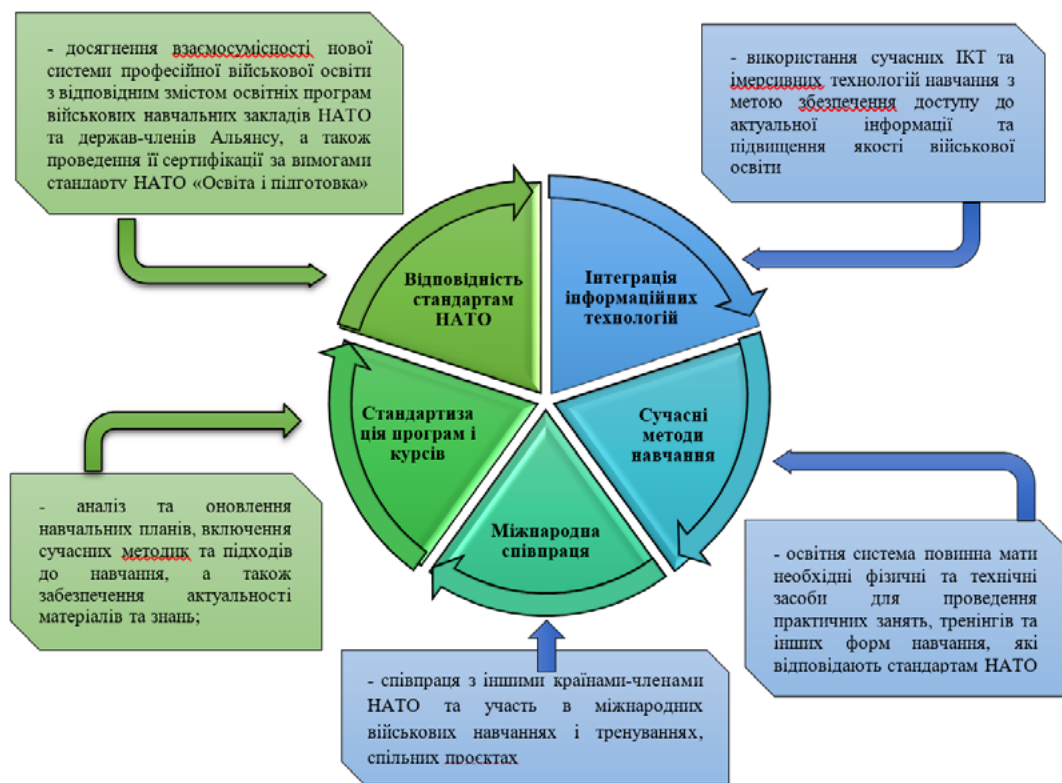

Рис. 1. Основні цілі реформування системи військової освіти України на засадах стандартів військової освіти НАТО

Важливим для нашого дослідження є окреслення сучасних методів навчання, що відповідають стандартам НАТО, серед яких слід виокремити наступні: практичні заняття; інструктажі; групові вправи (тактичні навчання та заняття); тренування; симуляції; військово-патріотичні квести; майстер-класи; бінарні заняття; брейн-ринги; дискусії; спостереження за роботою найпідготовленіших практиків; перегляд відео фіксації роботи бойових порядків; когнітивні та рефлексивні тренінги; моделювання проблемних професійних ситуацій; ділові й рольові ігри; професійне планування; SWOT-аналіз; розробка тактичних епізодів; командно-штабні навчання; метод інцидентів, тощо [8; 12; 13].

Зосереджуючись на питанні інтеграції інформаційних технологій навчання в систему військової освіти, слід виокремити такі імерсивні технології, як от: Лабораторії віртуальної реальності “Labster”, які надають змогу максимально унаочнити деталізацію будь-якої професійно-орієнтованої ситуації в формі віртуальної симуляції професійного спрямування без негативних наслідків. Доцільно також використовувати Google Expeditions з метою розширення обсягу знань з обраного фаху шляхом відвідування провідних зарубіжних заходів без фізичного переміщення, що особливо актуально в умовах карантину та дистанційного навчання.

Слід також зауважити на важливості забезпечення постійного професійного розвитку військовослужбовців. Українська система освіти має створювати умови для постійного підвищення якості військовослужбовців, зокрема шляхом організації курсів підвищення кваліфікації, майстер-класів, тренінгів та інших форм професійної підготовки. Також важливо надавати актуальну інформацію, наукові дослідження та інші матеріали, які допомагають військовим фахівцям постійно вдосконалюватися [2].

Доцільно підкреслити, що успішність військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ забезпечується дидактичними умовами, спрямованими на реалізацію [14; 18]: системи інтенсивного навчання; змісту військово-спеціальної підготовки, реалізованої в сукупності дисциплін професійної підготовки (загально-професійних, військово-професійних, професійно-спеціальних), а також за допомогою практик і військового стажування; можливостей використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час розв’язання професійно-орієнтованих завдань; активного включення курсантів у процес формування професійно важливих якостей.

Висновки. Проведений теоретико-методологічний аналіз перспектив розвитку військової освіти України дає підстави дійти висновку, що пріоритетними стратегіями поступальної модернізації на засадах імплементації в систему військової освіти України стандартів НАТО слід виокремити наступні: розробка і впровадження навчальних програм, які відповідають стандартам НАТО; створення відповідної інфраструктури та ресурсів, в тому числі забезпечення професорсько-викладацьким складом застосування сучасних методів навчання та засобів ІКТ в професійній підготовці майбутніх військових фахівців; підсилення сегменту міжнародної співпраці.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробці моделі імплементації в систему військової освіти України стандартів НАТО та здійсненні експериментальної перевірки її ефективності на засадах розроблених організаційно-методичних аспектах формування та розвитку професійних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ в умовах воєнного стану.

Використана література:

1. Артамощенко В. Розвиток системи військової освіти. Розроблення програмного документа Кабінету Міністрів України. *Актуальні питання національної безпеки та оборони*. 2021. № 4. С. 26–33.
2. Вітер Д. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи. *Військова освіта*, 2020. № 1(41). С. 81–90.
3. Вітченко А., Осюдло В. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін. *Наука і оборона*, 2019. № 2. С. 44–50.
4. Закон України “Про вищу освіту” (2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: www.rada.gov.ua (дата звернення: 25.05.2023).
6. Конституція України (2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.05.2023).
7. Концепція трансформації системи військової освіти за стандартами НАТО (2023 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-kontseptsiuu-transformatsii-systemy-viiskovoi-osvity-za-standartamy-nato> (дата звернення: 25.05.2023).
8. Кітторов М. Організаційно-методичні аспекти формування та розвитку професійних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ в умовах воєнного стану. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2022. (51), 30–38. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-04>.
9. Мілітарі Медіа Центр (Military Media Center). URL: [https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/militari-media-czentr\(military-media-center\).html](https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/militari-media-czentr(military-media-center).html) (дата звернення: 25.05.2023).
10. Нормативи з бойової та спеціальної підготовки військових частин (підрозділів) Національної гвардії України (наказ КНГУ від 14.03.2016 № 151) : нормативи. Київ : ГУ НГУ, 2016. 12 с.
11. Оліферук В., Вітер Д., Шабатіна Н. Моделювання процесу розвитку військової освіти в Україні: принципи та підходи до стандартизації. *Військова освіта*, 2020. № 2(42). С. 223–229.
12. Плаксін А. Методологічні засади професійної підготовки фахівців галузі національної безпеки у вищих військових закладах України. *Періодичний науковий журнал “Інноваційна педагогіка”*. Одеса. 2020. № 29. С. 76–79.
13. Плаксін А. Фактори впливу на розвиток професійної спрямованості майбутнього фахівця галузі Національної безпеки. *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє* : XVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція / Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. С. 234–238.

14. Полторак С. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. *Наука і оборона*, 2018. № 2. С. 3–10.
15. Про підготовку військовослужбовців, військових частин (підрозділів) НГУ : наказ КНГУ (від 14.03.2016 № 151). Київ : ГУНГУ, 2016. 152 с.
16. Проєкт Стратегії воєнної безпеки України (2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21#Text>.
17. Проєкт Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти і науки” (2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text>.
18. Рахманов В. Основні підходи до системи професійної військової освіти в Україні. *Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України*. 2021. № 1(43). С. 279–288.
19. Руснак І., Мірненко В., Кас’яненко М., Оліферук В., Вітер Д. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку. *Військова освіта*, 2021. № 2 (44). С. 9–20.

References:

1. Artamoshchenko V. (2021). Rozvytok systemy viiskovoi osvity. Rozroblennia prohramnoho dokumenta Kabinetu Ministriv Ukrainy [Development of the military education system. The development of the program document of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. *Aktualni pytannia natsionalnoi bezpeky ta oborony*. No. 4. P. 26–33. [in Ukrainian].
2. Viter D. (2020). Profesionalizatsiia viiskovoi osvity v Ukraini: holovni napriamky, zmist ta perspektyvy [Professionalization of military education in Ukraine: main trends, content and prospects]. *Viiskova osvita*. No. 1(41). P. 81–90. [in Ukrainian].
3. Vitchenko A., Osodlo V. (2019). Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy v konteksti suchasnykh transformatsiinykh zmin [Development of the higher military education system of Ukraine in the context of modern transformational changes]. *Nauka i oborona*. No 2. P. 44–50. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” (2021) [The Law of Ukraine “On Higher Education”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [The Law of Ukraine “On Education”]. URL: www.rada.gov.ua. [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy (2019) [The constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
7. Kontsepsiia transformatsii systemy viiskovoi osvity za standartamy NATO (2023) [The concept of transformation of the military education system according to NATO standards]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-kontsepsiuu-transformatsii-systemy-viiskovoi-osvity-za-standartamy-nato>. [in Ukrainian].
8. Ktitorov M. (2022). Orhanizatsiino-metodychni aspekty formuvannia ta rozvytku profesiinykh kompetentnosti maibutnikh ofitseriv NHU v umovakh voiennoho stanu [Organizational and methodological aspects of the formation and development of the professional competences of future officers of the ngu in the conditions of the martial state]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. (51), 30–38. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-04>. [in Ukrainian].
9. Militari Media Tsentri [Military Media Center]. URL: [https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/militari-media-czentr\(military-media-center\).html](https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/militari-media-czentr(military-media-center).html) [in Ukrainian].
10. Normatyvy z boiovoi ta spetsialnoi pidhotovky viiskovykh chastyn (pidrozdiliv) Natsionalnoi hvardii Ukrainy (2016). (nakaz KNHU vid 14.03.2016 № 151) : normatyvy [Regulations on combat and special training of military units (units) of the National Guard of Ukraine (Order of the National Guard of Ukraine dated 14.03.2016 No. 151): regulations]. K. : HU NHU, 12 p. [in Ukrainian].
11. Oliferuk V., Viter D., Shabatina N. (2020). Modeliuvannia protsesu rozvytku viiskovoi osvity v Ukraini: pryntsypy ta pidkhody do standartyzatsii [Modeling the process of the development of military education in Ukraine: principles and approaches to standardization]. *Viiskova osvita*. N 2(42). P. 223–229. [in Ukrainian].
12. Plaksin, A. (2020). Metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv haluzi natsionalnoi bezpeky u vyshchykh viiskovykh zakladakh Ukrainy [Methodological principles of professional training of specialists in the field of national security in higher military institutions of Ukraine]. *Periodychnyi naukovyi zhurnal “Innovatsiina pedahohika”*. Odesa, 29, P. 76–79. [in Ukrainian].
13. Plaksin, A. (2020). Faktory vplyvu na rozvytok profesiinoi spriamovanosti maibutnoho fakhivtsia haluzi Natsionalnoi bezpeky [Factors influencing the development of the professional orientation of a future specialist in the field of National Security]. *KhVI Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiia Viiskova osvita i nauka: sohodennia ta maibutnie. Viiskovyi instytut Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 27 lystopada 2020 roku. m. Kyiv. P. 234–238. [in Ukrainian].
14. Poltorak S. (2018). Transformatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy na shliakhu do dosiahnennia standartiv NATO [Transformation of the military education system of Ukraine on the way to achieving NATO standards]. *Nauka i oborona*, N 2. P. 3–10. [in Ukrainian].
15. Pro pidhotovku viiskovoslužbovtsiv, viiskovykh chastyn (pidrozdiliv) NHU: nakaz KNHU (vid 14.03.2016 № 151) [On the training of military personnel, military units (subunits) of the National State University: order of the National State University of Ukraine (from March 14, 2016 No 151)]. Kyiv : HUNHU, 2016. 152 p. [in Ukrainian].
16. Proiekt Stratehii voiennoi bezpeky Ukrainy (2021) [Project of the Strategy of Military Security of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21#Text>. [in Ukrainian].
17. Proiekt Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo viiskovoi osvity i nauky” (2021) [The Draft Law of Ukraine “On Amendments to Some Laws of Ukraine Regarding Military Education and Science”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text>. [in Ukrainian].
18. Rakhmanov V. (2021). Osnovni pidkhody do systemy profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini [Basic approaches to the professional military education system in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita” Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. No 1(43). P. 279–288. [in Ukrainian].
19. Rusnak I., Mirnenko V., Kasianenko M., Oliferuk V., Viter D. (2021). Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku [Innovative military education: status and development prospects]. *Viiskova osvita*. No 2 (44). P. 9–20. [in Ukrainian].

Ktitorov M. The current state of the development of the military education system as a component of the general state education system

The article is devoted to one of the urgent problems of studying the current state of development of the military education system as a component of the national education system and outlining its main transformational shifts. The theoretical and methodological basis of the research is outlined, which is based on a systemic approach and a number of scientific methods, such as analysis and synthesis, scientific abstraction, induction and deduction, and algorithmization. Emphasis is placed on the dominant trends in the development of the military education system aimed at professionalization and increasing the effectiveness of training future officers of the NSU and military specialists with a focus on NATO member states. The main legislative acts and legal documents regulating the European identity of Ukraine have been identified. Among them: are the Law of Ukraine "On Higher Education" (2021); Law of Ukraine "On Education" (2017); Order "On the training of military personnel, military units (units) of the NSU" (2016); Regulations on combat and special training of military units (units) of the National Guard of Ukraine (2016); "Constitution of Ukraine" (2019); "Project of the Military Security Strategy of Ukraine" (2021); basic NATO standards "Standardization of combat training and military education" (NATO STANAG 2116); "Standardization of military education" (NATO STANAG 6001); "Concept of transformation of the military education system according to NATO standards" (2023). Graphically, the main goals of reforming the military education system of Ukraine on the basis of NATO military education standards are presented. The main requests of modern society regarding the personality of a serviceman are outlined on the basis of NATO standards for the professional training of future military personnel. Modern methods of training future military personnel that meet NATO standards have been determined. Attention is focused on the issue of the integration of educational information technologies into the system of military education, in particular, immersive educational technologies. It has been proven that the successful formation and development of the professional competence of future military personnel, in particular future officers of the NGU, within the framework of the implementation of NATO standards in the military education system of Ukraine, will be carried out under the condition of compliance with a number of didactic conditions.

Key words: military education system, future officers, NATO, NGU, professional training.

УДК 373.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.13>

Кудрявцева О. А., Сергєєв О. В.

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Проблема морального виховання, зокрема формування моральної свідомості дошкільників, в наш час набуває важливого значення, про що наголошується у Законі України "Про дошкільну освіту", Базовому компоненті дошкільної освіти, сучасних програмах виховання дітей.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність формування моральної свідомості дітей старшого дошкільного віку та визначити рівні сформованості моральної свідомості старших дошкільників на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Розглянуто трактування вченими понять "моральне виховання", "моральна свідомість". Уточнено сутність поняття "моральна свідомість", під якою розуміємо систему мотивів, дій та результатів, які можна оцінити, а значить вона може в подальшому розвиватись і регулювати діяльність особистості під час роздумів про те, як вчинити в тій або іншій ситуації. Проаналізовано підходи дослідників до морального виховання дошкільників. Констатовано, що недостатньо дослідженою залишається проблема формування моральної свідомості старших дошкільників засобами казкотерапії.

Описано констатувальний експеримент, сутністю якого було вивчення стану сформованості моральної свідомості старших дошкільників. Визначено компоненти та показники сформованості моральної свідомості старших дошкільників: гносеологічний (обізнаність дітей з моральними категоріями, моральними якостями, нормами, обізнаність дітей із казками морально-етичного напрямку, розуміння моралі в казках), оцінно-рефлексивний (оцінка моральних вчинків та поведінки героїв казок, оцінювання власних моральних вчинків та поведінки, оцінка моральних вчинків та поведінки однолітків), почуттєво-ціннісний (уміння співчувати героям казок, уміння допомагати молодшим та поважати старших, уміння зробити моральний вибір). Схарактеризовано рівні сформованості моральної свідомості старших дошкільників. Підібрана діагностична методика для визначення ступеню прояву показників сформованості моральної свідомості старших дошкільників, запропонована система їх оцінювання. Представлено результати констатувального експерименту, які підтвердили необхідність подальшого продовження проведення педагогічного дослідження на формувальному та контрольному етапах.

Ключові слова: моральне виховання, моральна свідомість, старші дошкільники, компоненти, показники, рівні сформованості моральної свідомості.

Аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України "Про дошкільну освіту", програми розвитку дітей дошкільного віку визначено, що головним завданням дошкільної освіти є: розвиток творчих здібностей та соціальної адаптивності дитини, здоров'язберезувальна компетентність дитини, виховання